

ลักษณะครูมืออาชีพเพื่อการพัฒนาการศึกษาไทยในยุคปัจจุบัน

The Characteristics of Professional Teacher for Developing Thai Education in Modern Times

ปรีชา ศรีสอนใจ

สุบิน วันนนตา

อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

บทคัดย่อ

การศึกษาไทยในปัจจุบันกำลังวิกฤตจึงทำให้เกิดวิกฤตทางปัญญาแล้วทำให้เกิดวิกฤตชาติ การแก้วิกฤตต้องทำหลายด้าน ทั้งการรักษาด้วยยุทธศาสตร์ทางปัญญา และการพัฒนาการศึกษาเพื่อความเข้มแข็งทางปัญญา โดยรอบด้านโดยเร็ว การพัฒนาการศึกษาจึงเป็นวาระเร่งด่วนของชาติ และประเด็นสำคัญที่จำเป็นต้องมีการพัฒนาการศึกษา คือ การบริหารจัดการศึกษาขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผล คือในปัจจุบันมีการบริหารรวมศูนย์อำนาจสู่ส่วนกลาง, มีการจัดองค์กรซ้ำซ้อน ไม่มีเอกภาพด้านนโยบายและมาตรฐานประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรต่ำ, ขาดการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม, จึงไม่ได้คนดีคนเก่งมาเป็นครู, สังคมขาดศรัทธาและความเชื่อมั่นในวิชาชีพครู, ขาดการพัฒนา นโยบายอย่างต่อเนื่อง, ขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ ขาดความเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน และปัญหาที่สำคัญที่สุดคือปัญหาการจัดการเรียนการสอน เป็นส่วนหนึ่งที่มีสาเหตุมาจากคุณภาพและประสิทธิภาพในการดำเนินงานของครู ซึ่งหากพิจารณาในภาพรวมจะพบว่าปัจจุบันครูมีปัญหาลึกใน 3 ด้าน คือ เรื่องคุณภาพการจัดการเรียนการสอน การมีหนี้สินส่วนตัว และภาวะการขาดแคลนครูสะสมโดยเฉพาะในสาขาที่สำคัญ ดังนั้น ครูจึงถือว่าเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาการศึกษาไทย

คำสำคัญ: ลักษณะครูมืออาชีพ,การพัฒนาการศึกษา

Abstract

Thai education in modern times is currently in crisis, it causes intellectual crisis then leading to the national crisis. To solve the crisis must do many sides both protection the intellectual strategies and the education development for intellectual strength by all sides and immediately. The education development is an urgent agenda of the nation and the key issues that need to be developed, including the ineffective education management. At present, there are centralized administration, redundant organization, none policy unity and low-resource efficiency standards, the lack of opportunities for all parties to participate, so, don't have good people to be good teachers. Society is the lack of faith and confidence in the teaching profession, the lack of continuous policy development, and the lack of Information Technology Infrastructure in order to access learning resources, the lack of links with local and community organizations. And the most important problem is the teaching and learning this is partly due to the quality and efficiency of

the teacher. If considered in the overall that is found that teachers currently have three main problems, including the quality of teaching and learning, the debt and the lack of teachers to accumulate, especially in the major fields. Thus, the teachers are considered as the main factors in the development of Thai education.

Keywords: The Characteristics of Professional Teacher, Educational Development

บทนำ

การศึกษาไทยในปัจจุบันกำลังวิกฤต จึงทำให้เกิดวิกฤตทางปัญญาแล้วพาให้เกิดวิกฤตสังคมประเทศชาติ การแก้วิกฤตต้องทำหลายด้าน รวมทั้งการรักษาด้วยยุทธศาสตร์ทางปัญญา และการพัฒนาการศึกษาเพื่อความเข้มแข็งทางปัญญาโดยรอบด้านโดยเร็ว การพัฒนาการศึกษาจึงเป็นวาระเร่งด่วนของชาติ และประเด็นสำคัญที่จำเป็นต้องมีการพัฒนาการศึกษา คือ การบริหารจัดการศึกษาขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผล คือ ในปัจจุบันมีการบริหารรวมศูนย์อำนาจสู่ส่วนกลาง, มีการจัดองค์กรซ้ำซ้อน ไม่มีเอกภาพด้านนโยบาย และมาตรฐานประสิทธิภาพ การใช้ทรัพยากรต่ำ, ขาดการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม จึงไม่ได้คนดีคนเก่งมาเป็นครู, สังคมขาดศรัทธาและความเชื่อมั่นในวิชาชีพครู, ขาดการพัฒนา นโยบายอย่างต่อเนื่อง, ขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ ขาดความเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน และปัญหาที่สำคัญที่สุดคือปัญหาการจัดการเรียนการสอน เป็นส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากคุณภาพและประสิทธิภาพในการดำเนินงานของครู ซึ่งหากพิจารณาในภาพรวมจะพบว่าปัจจุบันครูมีปัญหาลึกใน 3 ด้าน คือ เรื่องคุณภาพการจัดการเรียนการสอน การมีหนี้สินส่วนตัว และภาวะการขาดแคลนครูสะสมโดยเฉพาะในสาขาที่สำคัญ โดยสรุปรายละเอียดของประเด็นปัญหา ดังนี้

1). **ปัญหาด้านคุณภาพของครู** ในอดีตที่ผ่านมากระทรวงศึกษาธิการประสบความสำเร็จอย่างสูงในการนำคนเก่ง คนดี มีความรู้เข้าสู่วิชาชีพครู โดยคัดเลือกจากนักเรียนที่เก่งที่สุดของแต่ละจังหวัดให้เข้ารับการเรียนต่อด้านการฝึกหัดครู ดังนั้นครูในยุคนั้นจึงเป็นคนเก่งของประเทศ และมักประสบความสำเร็จทั้งในด้านการพัฒนานักเรียนและชีวิตส่วนตัว ต่อมาเมื่อประเทศไทยมีความต้องการครูสูงขึ้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงเร่งผลิตครูมากขึ้นเป็นเงาตามตัวโดยปราศจากการวางแผนที่เหมาะสม ถึงกับสถาบันฝึกหัดครูทุกแห่งต่างเปิดสอนในภาคพิเศษและภาคสมทบอย่างแพร่หลาย ด้วยเหตุนี้บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาสาขาครูจึงมีจำนวนมากเกินความต้องการของตลาดแรงงานส่งผลให้ตกงานในที่สุด ดังนั้น เด็กรุ่นต่อมาจึงไม่เลือกเรียนครูหรือเลือกเป็นลำดับสุดท้ายเนื่องจากไม่มั่นใจในโอกาสที่จะได้งานทำ จึงเป็นที่กล่าวขานกันว่านักเรียนที่เรียนอะไรไม่ได้ จึงเข้าเรียนครูทำให้ภาพลักษณ์ของครู และคุณภาพการศึกษาตกต่ำลงมาก (รุ่ง แก้วแดง, 2544)

นอกจากนี้ ดร.เลขา ปิยะจักริยะ ผู้ทรงคุณวุฒิของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้ให้ข้อคิดเห็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับปัญหาครูไม่มีคุณภาพว่าไม่ได้เกิดจากระบบไม่ดี หากเกิดจากการที่ครูขาดแรงจูงใจไม่ทุ่มเท ไม่มีแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเองรวมถึงยังขาดการจัดการความรู้ที่ดีและไม่ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ระหว่างกัน ทั้งนี้ความรู้ในหลักสูตรและในหนังสือที่ประมวลมาสอนเด็กคิดเป็นเพียงร้อยละ 20 ของความรู้ทั้งหมด แต่ความรู้ส่วนใหญ่หรืออีกร้อยละ 80 กลับถูกละเลยได้แก่ความรู้ของครูที่เกยยลอายุไป เพราะที่จริงแล้วครูเหล่านี้มีความรู้และมีประสบการณ์ที่ฝังลึก กระทรวงศึกษาธิการจึงควรนำครูดังกล่าวมาถอดแบบความรู้เพื่อที่คนทั้งสองรุ่นได้เรียนรู้จากประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จร่วมกันและนำไปต่อยอดเพื่อสร้างคุณภาพให้แก่เยาวชนในอนาคตได้ (เลขา ปิยะจักริยะ. 2550: ออนไลน์)

2). ปัญหาหนี้สินครู ปัจจุบันมีครูมากกว่า 130,000 คน อยู่ในสภาพมีหนี้สินล้นพ้นตัวโดยเฉลี่ยมีหนี้คนละ

1.1 ล้านบาท ทำให้ครูขาดขวัญกำลังใจในการทำงาน มีคุณภาพชีวิตลดลง และต้องทำงานเพื่อหารายได้เสริม ทำให้ครูอุทิศตนต่อการปฏิบัติหน้าที่ที่รับผิดชอบได้ไม่เต็มที่ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ในการเรียนการสอนของผู้เรียนลดลง (วารสาร สามีโกเศศ . 2550: ออนไลน์)

3). ปัญหาการขาดแคลนครูสะสม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้สำรวจภาวะการขาดแคลนครูในสังกัดตามเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (สกก) เมื่อต้นปี 2550 พบว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศยังขาดแคลนครูประมาณ 70,000 คน (สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี. 2550: ออนไลน์) ทั้งนี้มีสาเหตุจากหลายประการอาทิการผลิตและบรรจุครูไม่สัมพันธ์กัน นโยบายของรัฐในการจำกัดกำลังคนภาครัฐและการคืนอัตรากำลังทดแทนขาดดุลภาพ โครงการเกษียณอายุก่อนกำหนด การกำหนดเกณฑ์การคืนอัตรากำลังของสำนักงานข้าราชการครู ฯ กับคณะกรรมการกำหนดเป้าหมายและกำลังคนภาครัฐไม่ตรงกัน รวมถึงนโยบายการเกลี้ยอัตรากำลังครูไม่ได้ผล ฯลฯ ทำให้ครูแต่ละคนต้องทำงานหนัก มีเวลาในการเตรียมการสอนและถ่ายทอดความรู้ไม่เพียงพอ และบางครั้งทำให้ครูไม่มีโอกาสเข้ารับการพัฒนาย่างเต็มที่ซึ่งทั้งหมดนี้ได้ส่งผลให้คุณภาพการศึกษาของไทยตกต่ำลง(สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา2548:31) เมื่อมองภาพรวมของปัญหาทั้ง 3 ด้าน ปัญหาของครูผู้สอนนับเป็นประเด็นเร่งด่วนที่อยู่ในชั้นวิกฤติซึ่งภาครัฐและทุกภาคส่วนต้องประสานพลังในการแก้ไขและต้องดำเนินการอย่างจริงจัง รอบคอบ และต่อเนื่อง ทั้งนี้ยุทธศาสตร์ มาตรการ และแนวทางในการแก้ไข ปัญหาทั้งหมดต้องพิจารณาในลักษณะองค์รวมตั้งแต่สถานภาพครู ทิศทางการผลิตครูในอนาคต รวมถึงการประกันคุณภาพของครูเพื่อสร้างความเชื่อมั่นว่าครูจะมีศักยภาพเพียงพอในการขับเคลื่อนนโยบายการปฏิรูปการศึกษาไปสู่เยาวชนของชาติตามเป้าหมายของรัฐบาลได้อย่างแท้จริง จากเหตุผลหลายประการดังที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ครูถือว่าเป็นตัวแปรที่สำคัญที่มีบทบาทต่อการพัฒนาการศึกษาไทยในปัจจุบัน ดังนั้น การจะพัฒนาการศึกษาไทยพัฒนาพลเมืองไทยให้มีคุณภาพมีประสิทธิภาพ ต้องพัฒนาตัวครูเป็นอันดับแรก ๆ

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา

“การศึกษา” คือ กระบวนการสำคัญในการสร้างคน หากส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว เท่ากับเป็นการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะของการเป็นผู้รู้จักความพอประมาณ เป็นผู้มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี กอปรด้วยความรอบรู้และคุณธรรมควบคู่กันคุณลักษณะดังกล่าว คือ แนวทางการสร้างคนให้รู้จักความพอเพียง เพื่อที่จะสามารถอยู่ร่วมกับโลกอย่างผู้มีปัญญา ท่ามกลางกระแสของการกระตุ้นการบริโภคอย่างฟุ้งเฟ้อดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบันครูคือบุคคลสำคัญที่จะต้องได้รับการสร้าง ส่งเสริมและพัฒนา เพราะครูเปรียบเสมือนแม่พิมพ์ของชาติ ครูคือวิศวกรของสังคม ที่มีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องไปผลิตพลเมืองของประเทศชาติให้เป็นคนที่มีความสามารถ มีศักยภาพ และมีสมรรถภาพที่ดีพร้อม ดังเช่น เพลโตนักปรัชญาชาวกรีกได้กล่าวไว้ว่า “ถ้าท่านต้องการอะไรในรัฐก็ให้ใส่ไว้ในโรงเรียน” หมายความว่า ถ้าต้องการให้ประเทศชาติพัฒนาไปในทิศทางใด การศึกษาจะเป็นตัวจักรที่สำคัญในการพัฒนาพลเมือง เพราะการศึกษาคือการพัฒนาคน และคนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมประเทศชาติ ดังนั้น หากครูได้รับการพัฒนาดังกล่าวมาแล้วอนาคตของสังคมประเทศชาติก็ถือว่าได้รับการพัฒนาไปด้วยโดยเฉพาอย่างยิ่งการพัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพ

ลักษณะของครูมืออาชีพ (สำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553)หมายถึง เครื่องหมายที่ชี้ให้เห็นความเป็นวิชาชีพชั้นสูง หรือคุณลักษณะที่ดีของครูอันเป็นที่ต้องการของสังคม ที่ครูต้องมีความรักและความเมตตาต่อศิษย์ เสียสละ หมั่นเพียรศึกษา ปรับปรุงวิธีการสอน

เพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เอาใจใส่ต่อศิษย์ทุกคนเป็นกำลังใจและช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้กับศิษย์ เพื่อให้เป็นคนใฝ่รู้ใฝ่เรียน เป็นแบบอย่างที่ดีมีจรรยาบรรณ มีจิตวิญญาณของความเป็นครูใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล รักความยุติธรรม ยอมรับและเข้าใจความแตกต่างของเด็กแต่ละคน มีอุดมการณ์ ยึดมั่นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมีคุณธรรมยึดเหนี่ยวจิตใจของตนเองโดยมีปัจจัยส่งเสริมของความเป็นครูที่ดีหรือส่งเสริมให้มีลักษณะเป็นครูมืออาชีพ คือ (1) อุดมการณ์ของครู (2) คุณลักษณะของความเป็นครูที่ดี (3) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ (4) คุณธรรมที่ใช้ในการปฏิบัติงาน

อุดมการณ์ของครู พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่ครูอาวุโส เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2522 มีข้อความที่เกี่ยวกับลักษณะครูที่ดี 3 ประการ คือ “ความเป็นครูนั้นประกอบขึ้นด้วยสิ่งที่มีคุณค่าสูงหลายอย่าง อย่างหนึ่งได้แก่ ปัญญา คือ ความรู้ที่ดีประกอบด้วยหลักวิชาอันถูกต้อง ที่แน่นแฟ้น กระฉับกระเฉงในใจ รวมทั้งความฉลาดที่จะพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ตลอดจนกิจที่จะทำ คำที่จะพูดทุกอย่างได้โดยถูกต้อง ด้วยเหตุผลอย่างหนึ่งได้แก่ ความดี คือ ความสุจริต ความเมตตา กรุณา เห็นใจและปรารถนาดีต่อผู้อื่นโดยเสมอหน้าอีกอย่างหนึ่งได้แก่ ความสามารถ ที่จะเผื่อแผ่และถ่ายทอดความรู้ ความดีของตนเองไปยังผู้อื่นอย่างได้ผล ความเป็นครูมีอยู่แล้ว ย่อมฉายออกให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ด้วย ผู้ที่มีความเป็นครูสมบูรณ์ในตัวนอกจากจะมีความดีด้วยตนเองแล้วยังจะช่วยให้ทุกคนที่มีโอกาสเข้ามาสัมผัสเกี่ยวข้องกับบรรลือถึงความดีของความเจริญไปด้วย” (กรมวิชาการ. 2540 : 88) ครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดในวงการศึกษามาก เพราะเป็นผู้ที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้อันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและโลก นอกจากนี้ยังเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการสร้างบัณฑิตอย่างมาก บัณฑิตจะมีความคิดที่ดีมีวิธีการวิเคราะห์อย่างถูกต้องและมีระเบียบเรียบร้อยในการปฏิบัติงาน ตลอดจนการพัฒนาบุคลิกภาพเชิงวิชาการ เชิงวิชาชีพ ซึ่งควรได้รับการปลูกฝังอบรมจากครูผู้สอน และบุคลิกภาพของครูย่อมส่งผลไปสู่บัณฑิตดังกล่าวของ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ที่ว่า “อยากรู้ว่าตัวครูเป็นฉันใดจงดูได้จากศิษย์ที่ สอนมา” สิ่งแรกที่ครูต้องพัฒนาก็คือ การสร้างคุณธรรมหรือครูธรรมให้เกิดขึ้น ซึ่งความเป็นจริงนั้น “คุณธรรม” คือ ธรรมสำหรับครู เป็นสิ่งที่ครูหลายท่านทราบได้ปฏิบัติแล้ว แต่ก็มีอีกหลายท่านที่ยังไม่ทราบและไม่ปฏิบัติ ครูธรรมเป็นสิ่งที่จำเป็นมากสำหรับการประกอบอาชีพครูแต่ครูที่ขาดครูธรรมจะเปรียบเสมือนเรือที่ขาดหางเสือ ดังนั้นการจะพาศิษย์ไปสู่จุดหมายปลายทางอย่างถูกต้องย่อมเป็นสิ่งที่ยากอย่างแน่นอนท่านพุทธทาสกล่าวว่า “ธรรม” คือ หน้าที่ ผู้ที่มีธรรมะคือผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่อย่างดีแล้ว ครูธรรมจึงเป็น “หน้าที่ของครู” ก็คือการอบรม สั่งสอนศิษย์ แต่การอบรมสั่งสอนศิษย์ของครูแต่ละคนก็มีการปฏิบัติที่แตกต่างกัน เพราะความเป็นจริงนั้น ครูมิได้สอนแต่หนังสืออย่างเดียว แต่ต้องสอนคนให้เป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์ด้วยการที่ครูจะปฏิบัติหน้าที่ของครูอย่างเต็มศักดิ์ศรีและเต็มความภาคภูมิใจได้นั้น ครูจำเป็นต้องมีหลักยึด เพื่อนำตนไปสู่สิ่งที่สูงสุดหรือเป็นอุดมคติของอาชีพ นั่นก็คือการมีอุดมการณ์ครู อุดมการณ์ครู มีหลักการที่จะยึดไว้ประจำใจทุกขณะที่ประกอบภารกิจของครูมีอยู่ 5 ประการ คือ เต็มรู้ เต็มใจ เต็มเวลาเต็มคน เต็มพลัง

คุณลักษณะของครูที่ดี (บุญเลิศ ราโชติ, 2543).

ลักษณะของครูที่ดี มีหลายรูปแบบ มีลักษณะอย่างไรขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของแต่ละบุคคล ประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญ ได้แก่มีบุคลิกภาพดี คือ ลักษณะท่าทางที่สุภาพเรียบร้อย การแต่งกายสะอาด พูดจาไพเราะ และมีลักษณะเป็นผู้นำ มีความรู้ มีความคิดสร้างสรรค์ เชื่อมมั่นในตนเอง การสอนดี และปกครองดี มีความประพฤติดี มีมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งมีแนวปฏิบัติที่บ่งบอกถึงคุณลักษณะของครูที่ดี คำสอนในพระพุทธศาสนากล่าวถึง ครูหรือภาระหน้าที่ของครู การสอนของครู และลักษณะครูไว้หลายหมวด ส่วนที่กล่าวถึงลักษณะของครูที่ดี คือ คำสอนเรื่องกัลยาณมิตตธรรม 7 ซึ่งถือว่าเป็นหลักธรรมพื้นฐานสำหรับความเป็นครู หลักธรรมนั้นมี 7 ประการ ได้แก่

1. ปิยะ หรือ ปิโย แปลว่า น่ารัก หมายถึงครูต้องทำตนให้เป็นคนน่ารักของลูกศิษย์ คือ ต้องเป็นผู้มีเมตตา รักเด็กมากกว่ารักตนเอง มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ให้ความสนทนสนมแก่ศิษย์เพื่อให้ลูกศิษย์มีความสบายใจ และกล้าที่จะเข้าไปปรึกษาหารือเรื่องต่าง ๆ พุดจาอ่อนหวาน เอาใจใส่อบรมสั่งสอนให้ศิษย์เกิดความรู้และเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ ร่วมสุขกับเด็กได้ตลอดเวลา
2. ครู แปลว่า นาคเรพ หมายถึงครูจะต้องดูแลและปกครองศิษย์ให้ศิษย์มีความรู้สึกรอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้ และรู้สึกปลอดภัย ครูต้องประพฤติตนให้เป็นแบบอย่างแก่เด็ก มีเหตุผลและเป็นคนใจคอหนักแน่น ไม่เจ้าอารมณ์ เป็นคนเสมอต้นเสมอปลายในทุก ๆ เรื่อง
3. ภาวนีโย แปลว่า นาคเจริญใจ นาคยกย่องในฐานะผู้ทรงคุณ หมายถึงครูจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง สนใจหาความรู้เพิ่มเติม ทั้งเป็นผู้ที่ฝึกอบรมและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ครูจะต้องฝึกตนให้เชี่ยวชาญในวิชาการและให้มีสมรรถภาพในการทำงานอยู่เสมอ
4. วัตตา แปลว่า รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ หมายถึงครูจะต้องรู้จักพูดให้ศิษย์เข้าใจได้ตรงตามเป้าหมายที่วางไว้ สอนในสิ่งที่ถูกต้องไม่บิดเบือน และครูจะต้องรู้จักสอนด้วยความสนุกสนานเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนด้วย
5. วณักขโม แปลว่า อดทนต่อถ้อยคำ หมายถึงครูต้องพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาการซักถาม คำเสนอแนะ และคำวิพากษ์วิจารณ์ได้โดยไม่ฉุนเฉียวและสามารถควบคุมอารมณ์ได้ ปกติเด็กย่อมมีความซุกซน น่ารำคาญ ครูจะรำคาญไม่ได้ ต้องอดทน ต่อสิ่งที่มากระทบ
6. คัมภีร์รัญจะ กถิง กัตตา แปลว่า แกล้งเรื่องเล็กได้ หมายถึงครูต้องสามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อน ให้เข้าใจได้ง่ายและช่วยให้ศิษย์เรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้นด้วย รวมทั้งการอธิบายสาระสำคัญต่าง ๆ ของวิชาได้ถูกต้องแม่นยำ
7. โน จักฐาเน นโยชเย แปลว่า ไม่ชักนำในเรื่องเหลวไหล หมายถึงครูไม่ชักจูงศิษย์ไปในทางที่เสื่อมเสีย ครูไม่ประพฤติชั่ว ควรละเว้นอบายมุขทั้ง 6 อย่าง ได้แก่ การติด สุราและของมีเงินเมา เที่ยวกลางคืน เที่ยวดูการละเล่น ตัดการพนัน คบคนชั่ว และเกียจคร้านในการงาน นอกจากนี้ ครูที่ดีในปัจจุบันถ้าจะให้เขามีอาชีพยั่งยืนควรมีคุณลักษณะของครูที่ดี 10 ประการคือ
 1. ความมีระเบียบวินัย หมายถึงความประพฤติทั้งทางกายและวาจาและใจ ที่แสดงถึงความเคารพในกฎหมาย ระเบียบประเพณีของสังคมและความประพฤติที่สอดคล้องกับอุดมคติหรือความหวังของตนเองโดยให้ยึดส่วนรวมสำคัญกว่าส่วนตัว
 2. ความซื่อสัตย์สุจริตและความยุติธรรม หมายถึงการประพฤติที่ไม่ทำให้อื่นเดือดร้อน ไม่เอาเปรียบ หรือคดโกงผู้อื่นหรือส่วนรวม ให้ยึดถือหลักเหตุผล ระเบียบแบบแผนและกฎหมายของสังคมเป็นเกณฑ์
 3. ความขยัน ประหยัด และยึดมั่นในสัมมาอาชีพ หมายถึงความประพฤติที่ไม่ทำให้เสียเวลาชีวิตและปฏิบัติกิจอันควรกระทำให้เกิดประโยชน์แก่ตนและสังคม
 4. ความสำนึกในหน้าที่และการงานต่าง ๆ รวมไปถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ หมายถึงความประพฤติที่ไม่เอาตัวเอาเปรียบสังคมและไม่ก่อความเสียหายให้เกิดขึ้นแก่สังคม
 5. ความเป็นผู้มีความคิดริเริ่ม วิจัยและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล หมายถึง ความประพฤติในลักษณะสร้างสรรค์และปรับปรุงมีเหตุผลในการทำหน้าที่การทำงาน

6. ความกระตือรือร้นในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีความรักและเทิดทูน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ หมายถึงความประพฤติที่สนับสนุนและให้ความร่วมมือ ในการอยู่ร่วมกันโดยยึดผลประโยชน์ของ สังคมให้มากที่สุด

7. ความเป็นผู้มีพลานามัยที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ หมายถึงความมั่นคงทั้งทางกายและจิตใจ รู้จักบำรุงรักษากายและจิตใจให้สมบูรณ์ มีอารมณ์แจ่มใสมีธรรมะอยู่ในจิตใจอย่างมั่นคง

8. ความสามารถในการพึ่งพาตนเองและมีอุดมคติเป็นที่พึ่ง ไม่ไหวหวั่นหรือขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นโดยไม่จำเป็น ยึดหลักคำสอนของศาสนาตามหลักเหตุและผล

9. ความภาคภูมิใจและการรู้จักทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรของชาติ หมายถึงความประพฤติที่ แสดงออกซึ่งศิลปะและวัฒนธรรมแบบไทย ๆ มีความรักและหวงแหนวัฒนธรรมของตนเองและทรัพยากรของชาติ

10. ความเสียสละและเมตตา กรุณา กตัญญูตถะเวที กล่าวหาญและความสามัคคี หมายถึงความประพฤติที่ แสดงออกถึงความแบ่งปัน เกื้อกูลผู้อื่นในเรื่องของเวลา กำลังกายและกำลังทรัพย์

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะ แนวทาง การดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำ แนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้ กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลง คำปรารภของ ดร.จิรายู อิศรางกูร ณ อยุธยา ประธานอนุกรรมการ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (มูลนิธิพระดาบส :2551) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ ปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยวิกฤติเพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนาคุณลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ครูและบุคลากรทางการศึกษาจึง จำเป็นต้องมีหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต การจัดการเรียนการสอนครูควร ดำเนินการในเรื่องการเรียนรู้ที่ส่งเสริมผู้เรียนให้มีความรู้และความเข้าใจสามารถนำหลักการปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงไปใช้ต้องมีการบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่กิจกรรมการเรียนรู้ด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 : 10)

คุณธรรมที่ใช้ในการปฏิบัติงาน

คุณธรรม หมายถึงสภาพคุณงามความดีความประพฤติที่ดีการทำให้เกิดคุณงามความดีอุปนิสัยอันดีงาม ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่อยู่ภายในจิตใจของบุคคล ได้แก่ความเมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์สุจริตความเสียสละ ความเอื้อเฟื้อ ความกตัญญู ความ پاکเพียร ความเห็นอกเห็นใจความละเอียดต่อความชั่วและความมุ่งมั่นกล้าหาญที่จะกระทำความดี ทั้งกายและใจเพื่อให้เกิดความสุขแก่ตนเองและผู้ร่วมงาน คุณธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสภาพคุณงามความดี ได้แก่ หลักการพื้นฐานของคุณงามความดี หลักการพื้นฐานของความจริงเป็นสัจธรรมและหลักการประพฤติปฏิบัติในการ ปฏิบัติตนคุณธรรมที่ใช้ในการพัฒนาตนเองพัฒนาคน และพัฒนางาน ครูเป็นบุคคลที่ถือว่าเป็นบุพนิยบุคคลของชาติ ที่ต้องที่มีการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างแก่คนในสังคม มีคุณธรรมประจำใจในการประพฤติปฏิบัติตามที่สังคม คาดหวัง หลักธรรมที่ครูควรนำไปใช้ในการปฏิบัติงานที่สำคัญ (บุญเลิศ ราโชติ. 2543 : 34-43) ยกตัวอย่างเช่น

ธรรมโลกบาล หมายถึงธรรมที่คุ้มครองโลกที่ใช้ปกครองควบคุมจิตใจมนุษย์ไว้ให้อยู่ในความดีมิให้ละเมิด ศีลธรรมอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ไม่เดือดร้อน สับสน วุ่นวาย ซึ่งประกอบด้วย 2 ประการ คือ หิริ ได้แก่ความ

ละอายแก่ใจตนเองในการทำมาชั้ว กับโอดตบปะ ได้แก่ความเกรงกลัวบาป เกรงกลัวต่อการทำความชั่วและผลของกรรมชั่วที่ได้กระทำขึ้น

ธรรมที่ทำให้งาม ประกอบด้วย 2 ประการคือขันติ ได้แก่ ความอดทนต่อความทุกข์ ต่อความลำบาก ต่อความโกรธ ความหนักเอาเบาสู้เพื่อให้บรรลุจุดหมายที่ตั้งงาม กับโสรจจะ ได้แก่ความสงบเสงี่ยม ความมีอริยาบยงดงาม รักความประณีตและรักษาอากัปกริยาให้เหมาะสมเรียบร้อยเป็นลักษณะอาการที่ต่อเนื่องจากความมีขันติ

ธรรมที่ทำให้งานสำเร็จ คือ อิทธิบาท 4 ประกอบด้วย 4 ประการดังนี้

1. ฉันทะ ได้แก่การสร้างความพอใจในการทำงาน 2. วิริยะ ได้แก่ความเพียรพยายามทำงานตามบทบาทหน้าที่ 3. จิตตะ ได้แก่การเอาใจฝักใฝ่ ไม่ทอดทิ้งธุระ 4. วิมังสา ได้แก่การหมั่นตรึงตรอง พิจารณาแก้ไขปรับปรุงงานที่ต้องปฏิบัติอยู่เสมอ

นอกจากนี้ คุณธรรมหมวดอื่น ๆ อีกมากมายที่ครูควรจะต้องมี เช่น สังคหวัตถุเป็นหลักธรรมแห่งการสงเคราะห์ช่วยเหลือ เป็นคุณธรรมในการยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นไว้ พรหมวิหาร เป็นหลักธรรมของพรหม ธรรมประจำใจอันประเสริฐของผู้ใหญ่ของผู้มีความดียิ่งใหญ่ ขวราสธรรม เป็นธรรมของผู้ครองเรือน เป็นต้น อย่างไรก็ตามการพัฒนาหรือปฏิรูปการศึกษาไทยต้องยึดคุณธรรมนำความรู้สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์สันติวิธีวิถีประชาธิปไตยพัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพก่อนเพื่อครูจะได้นำความรู้ความสามารถเหล่านั้นไปพัฒนาเยาวชนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา โดยมีจุดเน้น เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดีมีความรู้และอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืนต่อไป

สรุป

ลักษณะของครูมืออาชีพ หมายถึงเครื่องหมายที่ชี้ให้เห็นความเป็นวิชาชีพชั้นสูง หรือคุณลักษณะที่ดีของครู อันเป็นที่ต้องการของสังคม ที่ครูต้องมีความรักและความเมตตาต่อศิษย์ เสียสละ หมั่นเพียรศึกษา ปรับปรุงวิธีการสอนเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ เอาใจใส่ต่อศิษย์ทุกคนเป็นกำลังใจและช่วยสร้างแรงบันดาลใจให้กับศิษย์ เพื่อให้เป็นคนใฝ่รู้ใฝ่เรียน เป็นแบบอย่างที่ดีมีจรรยาบรรณ มีจิตวิญญาณของความเป็นครูใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล รักความยุติธรรม ยอมรับและเข้าใจความแตกต่างของเด็กแต่ละคน มีอุดมการณ์ ยึดมั่นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและมีคุณธรรมยึดเหนี่ยวจิตใจของตนเองโดยมีปัจจัยส่งเสริมของความเป็นครูที่ดีหรือครูมืออาชีพ คือ (1) อุดมการณ์ของครู (2) คุณลักษณะของความเป็นครูที่ดี (3) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (4) คุณธรรมที่ใช้ในการปฏิบัติงาน

ความสำคัญของคุณลักษณะดังกล่าว คือ แนวทางการสร้างคนให้รู้จักความพอเพียง เพื่อที่จะสามารถอยู่กับโลกอย่างผู้มีปัญญา ท่ามกลางกระแสของการกระตุ้นการบริโภคอย่างฟุ้งเฟ้อดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ครูคือบุคคลสำคัญที่จะต้องได้รับการสร้างส่งเสริมและพัฒนาเพราะครูเปรียบเสมือนแม่พิมพ์ของชาติ ครูคือวิศวกรของสังคม ที่มีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องไปผลิตพลเมืองของประเทศชาติ ให้เป็นคนดีมีความสามารถ มีศักยภาพและมีสมรรถภาพที่ดีพร้อม “การศึกษา” คือกระบวนการสำคัญในการสร้างคน หากส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว เท่ากับเป็นการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะของการเป็นผู้รู้จักความพอประมาณ เป็นผู้มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี กอปรด้วยความรอบรู้และคุณธรรมควบคู่กัน ดังเช่น เพลโต นักปรัชญาชาวกรีกได้กล่าวไว้ว่า “ถ้าท่านต้องการอะไรในรัฐก็ให้ใส่ไว้ในโรงเรียน” หมายความว่า ถ้าต้องการให้ประเทศชาติพัฒนาไปในทิศทางใด การศึกษาจะเป็นตัวจักรที่สำคัญในการพัฒนาพลเมือง เพราะการศึกษาคือการพัฒนาคน และคนเป็น

เครื่องมือในการพัฒนาสังคมประเทศชาติ ดังนั้น หากครูได้รับการพัฒนาให้มีลักษณะเป็นครูมืออาชีพดังกล่าวมาแล้ว
อนาคตของสังคมประเทศชาติก็จะได้รับการพัฒนาที่ยั่งยืนสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- รุ่ง แก้วแดง. (2544). **ประกันคุณภาพการศึกษาทุกคนทำได้ไม่ยาก**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช
จำกัด.
- สำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). **เส้นทางครู
มืออาชีพสำหรับครูผู้ช่วย**. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- บุญเลิศ ราโชติ. (2543). **คุณธรรมสำหรับครู**. วิทยาลัยศาสนศาสตร์ ยโสธร.
- กระทรวงศึกษาธิการ. **แนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา**. 2552
- พระธรรมปิฎก.(ประยุทธ์ ปยุตโต). (2539). **การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน**. (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพมหานคร: บริษัท
สหธรรมิกจำกัด.
- รัชนิกร ทองสุขดี. (2544). **วิสัยทัศน์การเตรียมและพัฒนาครูสังคมศึกษาในศตวรรษใหม่**. วารสารทางวิชาการ, 5(2)
ตุลาคม
- พิมพ์พันธ์ เตชะคุปต์และเพียว ยินดีสุข. (2557). **การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จินตนา สุจจันท์. (2556). **การศึกษาและการพัฒนาชุมชนในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ไพพรรณ เกียรติโชติชัย. (2545). **กระบวนทัศน์ใหม่แห่งการศึกษาในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพมหานคร: การศึกษา.